

100
ΧΡΟΝΙΑ
ΤΟ ΒΗΜΑ

Σπύρος
Βλαχόπουλος

Σβώλος, Μάνεσης, Μαγκάκης: βιοι παράλληλοι

Η αξία ενός βιβλίου εξαρτάται, μεταξύ άλλων, και από το εάν απλώς διαβάζεται ή δίνει αφορμή στον αναγνώστη για περαιτέρω σκέψεις και αναστοχασμούς. Σίγουρα στη δεύτερη κατηγορία ανήκει η πρόσφατη μονογραφία του ομότιμου καθηγητή της Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ Νέστορα Κουράκη με τίτλο «Εισαγωγή στην κλασική ρητορική» (εκδ. Hippasus, 2021, με πρόλογο Αχιλλέα Αιμιλιανίδη και επίμετρο Χρήστου Κρεμμύδα). Ο συγγραφέας πραγματεύεται, με επιστημονικό και ταυτόχρονα κατανοητό τρόπο, ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα που μας έχει ίσως απασχολήσει λιγότερο απ' ό,τι θα έπρεπε. Πολλά θα μπορούσε να πει κανείς για το συναρπαστικό «ταξίδι» του βιβλίου στην τέχνη και την ιστορία της ρητορικής από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας. Ένα από πιο συγκινητικά πάντως κεφάλαια αναφέρεται στους αποχαιρετιστήριους λόγους δύο εξαιρετων ακαδημαϊκών δασκάλων, που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το Πανεπιστήμιο λόγω της αντίθεσής τους στη δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967.

Ο Νέστορ Κουράκης αναφέρεται καταρχάς στο προσωπικό βίωμα του αποχαιρετιστήριου μαθήματος του Γεώργιου-Αλέξανδρου

Μαγκάκη τη 2η Φεβρουαρίου 1969, όπου ο καθηγητής του ποινικού δικαίου της Νομικής Αθήνας προτρέπει τους φοιτητές του να αναλογισθούν ότι «η Ελλάς δεν είναι απλώς μια γεωγραφική έννοια. Είναι προπαντός ιδέα ταυτιζόμενη με την ιδέαν της ελευθερίας. Ας αναλογισθούμε λοιπόν αυτήν την ώραν τους λόγους του ποιητού μας και με αυτούς ας αποχαιρετισθώμεν: "Θέλει αρετήν και τόλμην η Ελευθερία"». Έναν περίπου χρόνο πριν, τον δρόμο της υπεράσπισης της ελευθερίας τον είχε δείξει ο καθηγητής του συνταγματικού δικαίου Αριστόβουλος Μάνεσης, ο οποίος στις 18 Ιανουαρίου 1968 αποχαιρέτησε τους φοιτητές του στη Νομική Θεσσαλονίκης με τα ακόλουθα λόγια: «Διατηρήστε, μέσα στους ζοφερούς και άρρωστους καιρούς, άγρυπνη και ανυπότακτη τη σκέψη σας... Και αν η Εξουσία, που τη συμφέρει να έχει παθητικούς και πολιτικά αδιάφορους υπηκόους, σας πει ότι, έτσι κάνοντας, δεν είστε φρόνιμοι και νομοταγείς πολίτες, αποδείξετέ της ότι καλός πολίτης είναι μόνον ο ελεύθερος πολίτης, ο συνειδητός, ενεργός και υπεύθυνος πολίτης».

Τον Μάνεση και τον Μαγκάκη τους ζήσαμε πολλοί από εμάς. Λιγότερο ίσως γνωστή είναι η ιστορία ενός άλλου ακαδημαϊκού δασκάλου, τον οποίο δεν τον ζήσαμε, αλλά τον «ζούμε» μέσα από τα γραπτά του: Του Αλέξανδρου Σβώλου. Μετά το αποτυχημένο

βενιζελικό κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935, ο Σβώλος συμπεριλαμβάνεται στους καθηγητές που απολύονται με συντακτική πράξη από τα Πανεπιστήμια. Η απόλυσή του ήταν καταφανώς άδικη, αφού ο Σβώλος όχι μόνο δεν είχε καμία ανάμειξη στο κίνημα αυτό αλλά και ως Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής συνυπέγραψε το ψήφισμα της Συγκλήτου του Πανεπιστημίου Αθηνών της 12ης Μαρτίου 1935, στο οποίο γίνονταν λόγος περί «εθνοκτόνου κινήματος». Η απόλυση του Σβώλου ήταν όμως και αναμενόμενη, όπως προκύπτει και από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων της εποχής. Σε αυτά ο Σβώλος παρουσιάζεται ως «ο γνωστός διά τας αριστεροβενιζελικές του πεποιθήσεις καθηγητής» και ως «βενιζελοδίαιτος», ενώ γίνεται αναφορά στον «βενιζελοεπαναστάτην καθηγητήν» με το ακόλουθο λογοπαίγνιο: «Η κυβέρνηση θα εκκαθαρίση το έδαφος... – Από τους... σβώλους». Και πράγματι, ο Σβώλος «εκκαθαρίζεται» και απολύεται από το Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τότε είναι που κυκλοφορεί ο αποχαιρετιστήριος λόγος του Σβώλου προς τους φοιτητές του, μια διαχρονική «παρακαταθήκη» που ξεπερνά την εποχή του. Πρόκειται για λόγο που κυκλοφόρησε σε φυλλάδιο τον Μάιο του 1935, αφού ο Σβώλος στερήθηκε τη δυνατότητα να αποχαιρέτησε τους φοιτητές του διά ζώσης. Ο μεγάλος συνταγματολό-

γος του Μεσοπολέμου δίνει το στίγμα του πανεπιστημιακού δασκάλου: «Και πράγματι, η αλήθεια και η ανεξαρτησία της γνώμης πάντοτε τους κυβερνώντας. Και δι' αυτό εις τον κολασμόν της ευχαρίστως συναντώνται φίλοι και εχθροί». Το ίδιο διαχρονικές είναι και οι παραινέσεις προς τους φοιτητές του: «Συνδεθήτε βαθύτερα και δημιουργικότερα με το Πανεπιστήμιόν Σας... Μη ζητείτε μόνον ευκολίας εξετάσεων. Είναι ανάξιον των ελπίδων που παρέχει η νεότης Σας. Ζητείτε, τουναντίον, διαρκώς περισσότερας ευκαιρίας εργασίας και μορφώσεως. Ζητήστε Σπουδαστήρια, όπου να ημπορείτε να εργάζεσθε άνετα και δημιουργικά. Αμυνθήτε της ελευθερίας της Επιστήμης και της διδασκαλίας της, διότι χωρίς αυτό δεν υπάρχει Επιστήμη, αλλά το άψυχον ομοίωμά της. Ζητήστε την ισότητα ενώπιον της Επιστήμης, την ισότητα της αφετηρίας διά την κατάκτησιν και την προαγωγήν της Γνώσεως. Δεν υπάρχει μεγαλύτερον στίγμα του πολιτισμού, διά τον οποίον καυχώμεθα, όσον ο αποκλεισμός του πτωχού νέου από την ανωτέραν πνευματικήν καλλιέργειαν».

Τρεις λόγοι μεγάλων ακαδημαϊκών δασκάλων, κορυφαία δείγματα ρητορικής αλλά και μαθήματα ελευθερίας.

Ο κ. Σπύρος Βλαχόπουλος είναι καθηγητής της Νομικής Σχολής στο ΕΚΠΑ.

Ο **διόδωρος** απουσιάζει εκτάκτως